PROBLEMA BASARABIEI REFLECTATĂ ÎN ZIARUL FRANCEZ „MESSAGER DU MIDI” (1856)

THE PROBLEM OF BESSARABIA REFLECTED IN THE FRENCH NEWSPAPER „MESSAGER DU MIDI” (1856)

CZU: 94(478):070.48(44)″1856″ **https://doi.org/10.59295/spd2025u.11**

Eugen-Tudor SCLIFOS
ORCID: 0009-0007-8424-3868
E-mail: tudor.scl@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The problem of Bessarabia after the end of the Crimean War occupied an important place for the Great Powers. In addition to European diplomacy, this issue also concerned public opinion. The French newspaper „Le Messager du Midi” approached the question of Bessarabia in its complexity. It analyzed the position of the Great Powers, which was an antagonistic one. France supported the Russian point of view, that is, the preservation of the city of Bolgrad within the Russian Empire, while Great Britain and Austria supported its return to the Principality of Moldavia in accordance with the Treaty of Paris of March 30, 1856. The French newspaper presented the Bessarabian issue as an important one for European chancelleries.*

Keywords: *Bessarabia, newspaper, Messager du Midi, border, diplomacy.*

INTRODUCERE

După terminarea războiului Crimeii (1853-1856), problema Basarabiei a revenit în atenția Marilor Puteri. Încă de la sfârșitul anului 1855, ministrul de externe al Austriei contele Buol a venit cu inițiativa ca în preliminariile păcii cu Imperiul Rus să figureze și o clauză „specială” prin care Imperiul Rus să retrocedeze sudul Basarabiei către Principatul Moldovei. Această retrocedare se făcea în „interes european”, pentru scoaterea Rusiei de la orice acces cu Dunărea. Pe parcursul întregului an 1856 problema Basarabiei a constituit o problemă majoră pentru diplomația europeană din cauza pozițiilor antagoniste adoptate de Marea Britanie și Franța.

În cazul de față ne vom referi la problema Basarabiei reflectată într-un ziar mai puțin cunoscut în spațiul românesc, anume „Messager du Midi” care apărea în orașul francez Montpellier. Această publicație analiza încă de la începutul anului 1856 atitudinea Petersburgului față de condițiile de pace prezentate de emisarul austriac Esterhazy. Bazându-se pe alte surse de presă franceze, cum ar fi cazul ziarului „Le Siècle”, ziarul din Montpellier făcea un rezumat al misiunii contelui austriac Esterhazy la Petersburg [1, p. 1]. Era menționat sosirea lui Esterhazy la Petersburg la 15/27 decembrie, iar a doua zi era primit în audiență de către contele Nesselrode. Întâlnirea dintre cei doi diplomați a fost una „furtunoasă”. Contele Esterhazy a remis cancelarului Nesselrode nota austri-

acă cu propunerile de pace. Mare a fost surpriza cancelarului rus când a văzut printre propunerile de pace și cea referitoare la rectificarea frontierei în Basarabia. Este necesar de menționat că în discuțiile avute la conferința de la Viena în primăvara anului 1855, nu figura o asemenea clauză în preliminariile păcii. Presa franceză a redat scurtul dialog dintre Nesselrode și Esterhazy privitor la acest subiect. Cancelarul rus ușor „ironic" în adresa Austriei că această retrocedare va fi o „bucată de teritoriu" pentru cabinetul de la Viena. Acest limbaj „subtil și ironic" ne trimite cu gândul la anul 1848, când trupele ruse au intrat în Transilvania și au pus capăt revoluției. Ulterior această retorică va fi utilizată de către diplomația rusă pentru a ataca virulent Austria. Diplomatul rus a avut parte de o primire glacială și din partea lui Leon Seniavin care a acuzat deschis Austria de aceste condiții, fără a se face referire la problema Basarabiei, dar era evident că tocmai acest subiect a produs nemulțumire la Petersburg. Un alt moment important în viziunea noastră care arată că Rusia căuta să vadă punctele de vedere și a altor puteri este întrevederea dintre Nesselrode și baronul Werther, ministrul al Prusiei pe lângă curtea de la Petersburg. Întrebarea de bază a cancelarului a fost dacă Prusia susține în totalitate pretențiile teritoriale ale Rusiei, referindu-se în mod indirect la problema Basarabiei, pentru că era unica „cedare de teritorii" a Rusiei. Ulterior după o întrevedere formală și „rece" cu împăratul Alexandru al II-lea, contele Esterhazy a avut o întrevedere cu Werther, care deja știa conținutul cerințelor Austriei, acesta ar fi răspuns că nu are instrucțiuni din partea guvernul său, și nu putea da un răspuns în această privință [2, p. 1]. Pe de altă parte, baronul Seebach, care reprezenta interesele rusești la Paris avuse întrevederi cu împăratul Alexandru al II-lea, urmând ulterior să negocieze direct cu împăratul Napoleon al III-lea condițiile de pace. Din acest considerent, Rusia va amâna înaintarea unui răspuns la propunerile Austriei, deși acceptase toate clauzele în afară de retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Austria la rândul ei dorea acceptarea în integrum a tuturor clauzelor înaintate cabinetului de la Petersburg.

Presa franceză a dat și unele informații cu privire la mersul lucrărilor congresului de pace. De la Paris parveneau informații și explicații cu privire de ce între primele ședințe ale congresului a existat o diferență așa mare, adică 25 și 28 februarie. Ziarele se întrebau retorice ce cauzează aceste întârzieri. Desigur în prim-plan apăreau plenipotențiarii ruși Brunov și Orlov, care erau o prezență frecventă în saloanele franceze, de parcă nu erau „învinșii", ci „învingătorii". Se specula și faptul că tocmai din cauza problemei Basarabiei, a avut loc această întârziere. Mai ales că Orlov a „demontat" faptul că rectificarea frontierei în Basarabia nu se poate realiza după propunerea venită din partea lui Buol, datorită „configurației solului" [3, p. 1]. Datorită problemelor ce se prefigurau (inclusiv cea referitoare la rectificarea de frontieră în Basarabia) s-a considerat necesar ca această problemă să fie soluționată de contele Walewski sub conducerea unui comitet special, din care făcea partea și lordul Cowley, contele Buol, contele Orlov și baronul Brunov. Corespondentul publicației „Messager du Midi". H. de Broca considera că acest comitet se va întruni și pe data de 25, având și o întrevedere pe 24. Procesul-verbal al ședinței de luni, 25 februarie, a fost scris de Vincent Benedetti, ulterior comunicat împăratului.

Împăratul Napoleon al III-lea era ținut la curent de fiecare „incident” petrecut în timpul primei ședințe prin intermediul telegrafului electric [4, p. 2].

În presă regăsim unele informații ale corespondenților de la Paris privind mersul lucrărilor congresului. Regăsim discuții cu privire la mersul negocierilor, dar unele detalii mai private pe care nu le regăsim în documente diplomatice. De exemplu, „Messager du Midi” scria despre discuțiile particulare între diverși plenipotențiari căutând soluții la problemele aflate în litigiu. În una dintre zile, împăratul Napoleon al III-lea l-a invitat pe lordul Clarendon, contele Orlov și contele Buol la o plimbare cu caii în grădinile de la Boulogne și St. Cloud. Publicația franceză comenta pe marginea acestei întruniri neoficiale, care a făcut „senzație” la acea vreme. În ceea ce privește discuțiile referitoare la Basarabia, ziarul francez „Messager du Midi” scria despre faptul că cea mai „sensibilă” pierdere a Rusiei era fortăreața Ismail, care forma un punct strategic important la Dunăre [5, p. 1].

Presa a analizat și manifestul împăratului Alexandru al II-lea după semnarea Tratatului de la Paris. „Messager du Midi” a accentuat faptul că s-a prezentat situația într-o lumină favorabilă a Rusiei, că scopurile războiului au fost atinse (în special soarta creștinilor din Orient a fost garantată), și a fost astfel „disimulat” pierderea războiului. De asemenea, în acest manifest împăratul rus menționa că Rusia a „consimțit” la o rectificare de frontieră în Basarabia [6, p. 1]. Evident pentru a „îndulci gustul înfrângerii”, împăratul a declarat că „concesiile” făcute de Rusia sunt insignifiante, dar tocmai acestea au dus la semnarea păcii, și ar fi mici în comparație cu cele pe care le obținea Rusia petru semnarea păcii. Și în alt număr al publicației „Messager du Midi” se utiliza sintagma „delimitare” a frontierei, ceea ce pentru un necunoscută ar reprezenta mutarea unor borne între frontierele a două imperii, și la prima vedere nu ar părea că Rusia pierde mare lucru.

În presa franceză a parvenit și știrea care nu a putut fi verificată din alte surse că împăratul Alexandru al II-lea având nevoie de prezența contelui Orlov la Petersburg, acesta urma să fie înlocuit la congresul de la Paris cu Titov. Însă acest lucru nu avea să se întâmple, dovedindu-se doar un „zvon neîntemeiat”. Mai mult decât atât, contele Orlov era o prezență „interesantă” în cercurile înalte de la Paris, lăudând cu fiecare ocazie dovezile de moderație ale împăratului Napoleon al III-lea, care se străduise să obțină unele „concesii” pentru Imperiul Rus. În acest context încadrăm o discuție privată avută între Orlov și Napoleon al III-lea, ce a avut loc imediat după cea de a doua ședință a Congresului de la Paris în care era impusă retrocedarea unei părți din Basarabia către Principatul Moldovei. Plenipotențiarul rus s-a „umilit” în fața noului hegemon al Europei, declarând că a primit instrucții clare să nu poate retroceda Basarabia. În acest sens, diplomatul rus a cerut o soluție de „mijloc”, practic în mod indirect vorbindu-se de anumite concesii făcute Petersburgului. În viziunea noastră, această doleanță arată fără echivoc importanța acestui teritoriu pentru Rusia [7, p. 2].

Informațiile cu privire la delimitarea frontierei în Basarabia sunt destul de sumare, dar și datorită faptului că ajungeau foarte greu. Publicistul H. de Broca de la „Messager

du Midi" ne dă unele informații cu privire la dificultățile comisiei europene. Acesta, utilizând sursele din ziarele germane vorbește despre imposibilitatea trasării frontierii în Basarabia, din cauza existenței a două localități cu numele de Bolgrad. În aceste condiții, lucrările de rectificare a frontieri vor întârzia și pe motivul că Rusia nu vroia să cedeze orașul Bolgrad [8, p. 1]. Și alte informații parvenite ulterior sunt expuneri succinte fără a prezenta detalii specifice. Datorită acestui fapt, sunt necesare de cunoscut rapoartele comisarilor europeni, pentru a afla complexitatea acestor lucrări topografie, deoarece presa a abordat sumar acest subiect.

„Messager du Midi" a preluat un articol consistent din „Journal des Débats politiques et littéraires" cu privire rectificarea frontierei în Basarabia. Ziarul francez constata că în tratatul de la 30 martie 1856 (pentru a nu „răni amorul propriu al Rusiei") figura sintagma rectificarea de frontieră și nu retrocedarea sau pierderea de teritoriu din partea Rusiei. Aveau dreptate cei care afirmau în momentul semnării tratatului de pace, că nu se observă „linia fină" între învingători și învinși din cauza condițiilor „blânde" impuse Rusiei. Astfel Principatul Moldovei obținea o mărire de teritoriu cu o populație între 200 și 250.000 locuitori, și care reprezintă a patra parte din teritoriul basarabean. Din punct de vedere strategic, Rusia pierdea cele mai importante cetăți Chilia, Ismail, Tucikov, Reni. În final se făcea mențiunea că prin această pierdere teritorială, Rusia pierdea accesul la Dunăre, iar la navigația pe acest fluviu devenea liberă [9, p. 1].

Ziarul francez „Messager du Midi" scria și despre tentativele Imperiului Rus de a tărăgăna lucrările comisiei de demarcație a frontierei în Basarabia. Printre membrii comisiei figura în calitatea de comisar turc Muhlis-Pașa (fiul fostului domn regulamentar, Grigore Sturdza). Reprezentantul rus în comisia de rectificare a frontierei generalul rus Fonton de Verrayon a înaintat obiecții cu privire la numirea acestui comisar. În asemenea condiții, acesta nu poate lua parte la lucrările comisiei, deoarece Muhlis-Pașa nu se regăsea pe lista primită din partea guvernului rus. În această situația, s-au cerut instrucțiuni, iar lucrările nu au început [10, p. 1]. Aceasta a fost doar o tentativă de a „obstrucționa" lucrările de delimitare.

În luna iunie a anului 1856 apăreau informații veridice asupra faptului că Rușii au demolat fortificațiile de la Reni și Ismail, cetăți care se regăseau în teritoriul retrocedat Principatului Moldovei. F. Danjou, jurnalistul ziarului „Messager du Midi" informându-se din diverse surse, cu precădere britanice, ne dă unele informații cu privire la distrugerea fortificațiilor de Chilia și Ismail, la care se adăuga și faptul că au ocupat Insula Șerpilor. În viziunea acestuia, fiind în unison cu ziarul britanic „The Times" vorbea despre nerespectarea clauzelor tratatului de la Paris de către Rusia. În ceea ce privește rectificarea frontierei Basarabiei, Rusia a profitat de „ignoranța topografică" s-a creat o situație complicată. În această situație, jurnalistul francez a constatat faptul că aceste preocupări ale Marii Britanii se aflau și în atenția Austriei, unicele puteri, cele mai „vocale" împotriva tentativelor Rusiei de a eluda tratatul de la Paris [11, p. 1].

Deja în luna septembrie în presa vremii circula „zvonul" cu privire la faptul că o nouă conferința urmă să se deschidă la Paris, pentru a rezolva problemele considera-

te „litigioase”, anume cea a Bolgradului și a Insulei Șerpilor. Din cauze nesoluționării acestor probleme, guvernul britanic a decis să prelungească aflarea navelor britanice în Marea Neagră [12, p. 1].

H. de Broca, jurnalistul pe partea politică al ziarului „Le Messager du Midi” scria despre reunirea Conferinței de la Paris. În acest sens, acesta făcea referire la două documente diplomatice, care arătau fără echivoc necesitatea redeschiderii unei noi conferințe la Paris. Primul document la care a avut acces H. de Broca este depeșa trimisă de fostul plenipotențiar al Rusiei la congresul de pace Brunov adresată ministrului de externe Walewski și memorandumul rus, în care Rusia își justifica pretențiile asupra Bolgradului, Insulei Șerpilor. În această depeșă, Brunov bazându-se și pe concluziile formulate de memorandum, constata, fapt pe care nu-l contestăm că datorită faptului că nu s-a ajuns la un consens în problema delimitării în Basarabia, și anume exprimându-se în termenii „incidentul Bolgrad” nu se pot realiza și alte clauze ale tratatului de la Paris. În linii generale se făcea referire în primul rând la întrunirea comisiei europene pentru Principatele Române, care trebuia să meargă la București și a consulta vocea populațiilor din Moldova și Valahia pentru a ști ce formă de organizare doresc. Un alt document la care face referire jurnalistul francez era o depeșă a lui Manteuffel, ministrul afacerilor străine a Prusiei, informându-l pe Hatzfeld, ambasadorul prusac la Paris, despre convocarea conferinței de la Paris, și numirea acestuia ca reprezentant la această reuniune [13, p. 1].

Ziarele vremii discutau pe parcursul lunii decembrie despre convocarea conferinței pentru a pune capăt dificultăților rezultate în urma executării Tratatului de la Paris. „Le Messager du Midi”, referindu-se la data acestei conferințe făcea referire la circulara contelui Walewski adresată cabinetelor europene, exprimă doar dorința ca această întrunire să aibă loc până la sfârșitul lunii decembrie. În ceea ce privește lucrările conferinței se face referire doar la problema Bolgradului, dar soluționarea acestei problemei va „rezolva” alte chestiuni importante, cum ar fi evacuarea Principatelor Române de către trupele austriece și evacuarea Mării Negre de către navele britanice. Era știut că ocupațiile invocate de Austria, respectiv Marea Britanie erau condiționate tocmai de soluționarea acestei probleme a Bolgradului. Datorită acestei conferințe, în presă apăreau informații neconfirmate ulterior că se dorea și soluționarea și altor probleme, cea a Principatelor, a problemei italiene etc [14, p. 1].

REFERINȚE:

1. „ Le Messager du Midi”, 18 ianuarie 1856.
2. Ibidem.
3. „Le Messager du Midi”, 1 martie 1856.
4. Ibidem.
5. „Le Messager du Midi”, 5 aprilie 1856.
6. „Le Messager du Midi”, 15 aprilie 1856.

7. „Le Messager du Midi”, 7 aprilie 1856.
8. „Le Messager du Midi”, 4 iulie 1856.
9. „Le Messager du Midi”, 27 mai 1856.
10. „Le Messager du Midi”, 16 iunie 1856.
11. „Le Messager du Midi”, 10 august 1856.
12. „Le Messager du du Midi”, 28 septembrie 1856.
13. „Le Messager du Midi”, 17 decembrie 1856.
14. „Le Messager du Midi”, 16 decembrie 1856.

N.B*. Articol realizat în cadrul proiectului instituțional Coordonatele modernizării social economice, politice, administrative și culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM și Republica Moldova în context regional și european (studii, documente, sinteze). Cifru 010401, conducător dr. hab. Igor Cereteu.*